

NÁDASDY ÁDÁM
Nyelvében vél a nemzet...

*Nemzeti öntudat és nemzeti nyelv – a nyelvész szemével**

„Él” és „vél”

A magyarságnak mindig nagyon fontos volt a nyelv, ami érthető, mert annak, hogy valaki magyar-e vagy sem, talán a legfőbb kritériuma a nyelv, vagyis a nyelv a magyarság esetében nemzetképző tényező. Ez nem minden nemzetnél van így, a svájciaknak, amerikaiaknak például nincs külön nyelvük, mégis nemzetet képeznek; másutt nem a nyelv, hanem a vallás vagy más tényező a nemzetképző erő, így például az íreknél, lengyeleknél a katolikus vallás.

A magyaroknak azonban a nyelv a nemzetségi alapja: nem hiába idézzük sokat a Széchenyinek tulajdonított mondást: „Nyelvében él a nemzet”. A nyelv illetően fontossága (talán túl-fontossága?) ugyanakkor számos tévhitnek adott és ad alapot, például hogy a magyar nyelv gazdagabb (sőt szebb!) volna, mint más nyelvek, vagy hogy ősibb volna más nyelveknél, vagy hogy olyan különleges szerkezetű, amivel egyedül áll a világon (pl. hogy valamiféle „gyökrendszer” volna). Ezek a vélekedések mind tévesek, de az vizsgálatot érdemel, hogy miért gondolnak ilyesmiket az emberek; ezért adtam előadásomnak a „Nyelvében vél a nemzet” címet.

Nyelv, szókincs és társadalom

A laikus számára a nyelvek fő jellemzője a szókincs. A kutya szlovákul *pes*, németül *Hund* - lám, mennyire különböznek ezek a nyelvek. A nyelvészt azonban nem elsősorban a szókincs érdekli, mert abban a

nyelvek (illetve az őket beszélő, egymással érintkező társadalmak) sokat át tudnak venni egymástól, azaz sok a kölcsönszó.

Például az alábbi angol mondat és francia megfelelője szinte teljesen ugyanazokból a szavakból áll: *The committee envisages a different solution. Le comité envisage une solution différente.* 'A bizottság más megoldást képzel el.'

A laikus erre azt mondaná, ez a két nyelv 90%-ban azonos; ám a nyelvész szerint két teljesen más nyelvről van szó, mert az ő szempontjai szerint „nyelvnek” a hangtan, az alaktan és a szórend számít, nem a szókincs. Az számít, hogy itt más-más a névelő; hogy csak a franciában van nemi egyeztetés (différente), hogy csak az angolban kap ilyen -s ragot az ige, meg hogy a different solution pont fordítva van a franciában.

Nézzük az alábbi mondatokat magyarul és szlovákul:

(1)

magyar: A lányom vett egy új kutyát.

szlovák: 0 Moja dcéra kúpila 0 noveho psa.

magyar: Az új kutya megharapta a lányomat.

szlovák: 0 Novy pes pohrýzol 0 moju dcéru.

Természetesen a szavak mások, de a nyelvtani szerkezet is egészen más.

A szlovákban nincs névelő (ezt jelzik a 0 szimbólumok), viszont a jelzőt egyeztetni kell a főnévvel (noveho psa, magyarul nem „újat kutyát”). Mind két nyelvben van az igének -a ragja, csak hogy a szlovákban a kúpil-a a nő nemet fejezi ki, míg a magyarban a megharapt-a a tárgy határozottságát (ún. „tárgyas ragozás”).

Mondhatjuk, hogy a kétféle nyelvszerkezet más világértelmezést takar, hogy mást vesz észre a világból - a magyar azt, hogy valami határozott vagy határozatlan, a szlovák azt, hogy hím- avagy nőnemű.

A szókincs kevésbé tükröz világértelmezést, hiszen az, hogy a kérdéses állat neve kutya vagy pes, nem közöl velünk semmit. A világértelmezések – mondjuk így: a világ dolgainak „észrevétele” – terén a nyelvek fej-fej mellett haladnak, mindegyiknek ugyanannyi van a kosarában, csak másból összeállítva.

Ráadásul ezek a különbségek nem függenek össze a nyelvet beszélő társadalom életével, kultúrájával: nem igaz, hogy a szlovák ember ne értené a határozott-határozatlan közti különbséget azért, mert nyelvében nincs névelő és nincs tárgyas ragozás; és megfordítva, nem igaz, hogy a magyar ember, a magyar kultúra számára kevésbé fontos a férfi-nő különbség azért, mert a magyar nyelv ezt nem „rakta be a kosarába”.

Ha valaki nyelvet cserél, azt sohasem a kérdéses nyelvek belső tulajdonságai miatt teszi: nem azért áll át magyarról románra, mert ott van hímnem-nőnem s ő ezt izgalmasabbnak vagy kifejezőbbnek találja, s Márai sem azért állt át magyarra, mert itt van tárgyas ragozás.

A nyelvtudomány megállapítja, hogy a nyelvek szerkezete, „kosara” nem tükrözi a beszélőik semmilyen fontos vonását, jellemzőjét – még ha sokan így gondolják is. Hadd hozzam példának a vörös haját. Régen féltek tőle, rossz jelnek tartották a vörös hajúságot; még anyám szájából is hallottam a versikét: „Vörös kutya, vörös ló, vörös ember egy se jó!”. Ma minden józan ember belátja, hogy a vörös haj – bár genetikailag érdekes kombináció, együtt jár a fehér bőrrel, szeplősséggel stb. – az illető személyiségével, erkölcsi értékeivel nincs összefüggésben.

Nos, a nyelvtudomány is úgy van a kultúrával, nemzettudattal, mint a genetika a személyiséggel, erkölccsel: azaz sehogy. Nincs köze hozzá, nem tud róla értelmeset mondani. Ezt a 19. század elején tisztázták a nyelvészek (elsősorban németek), s ezzel egy igen fontos eszközt nyertek a nyelvek rokonságának, történetének vizsgálatához.

Éppen azért, mert a nyelv szerkezete nem függ az őt beszélő társadalométól, a nyelvek összehasonlítása, régebbi szerkezetük és hangrend-

szerük feltárása bizonyíték lehet arra, hogy rokonok – bármennyire is más életűek, kultúrájúak az őket beszélő népek. Pontosan olyan ez, mint egy apasági perben a DNS genetikai vizsgálat: kiderítheti, hogy apa-fiú viszony áll fenn két, egyébként egymás számára idegen (esetleg nem is egy országban nevelkedett, más nyelvű és vallású) ember között.

És az is igaz, hogy – mint az apasági példa – a nyelvrokonság bizonyítása sem mutat túl önmagán: az nem derül ki belőle, hogy a kérdéses nyelvek (és főleg az őket beszélő emberek) egy húron pendülnek-e, ha az egyik angyal, a másik is az-e s ha az egyik gazember, az-e a másik is.

Ezt értik meg nehezen a laikusok, amikor a nyelvészet bizonyítja nekik, hogy a magyar nyelv rokona a finnek, a lappnak, a vogulnak, a szamojédnak. „Mi közünk ezekhez?!” – kérdezik hitetlenkedő fejcsóválással. Ma már semmi, mondja a nyelvészet, ez csak őstörténeti szempontból érdekes.

A nyelvrokonság tudományos felfedezése

1822-ben Jákob Grimm német tudós (a népmesegyűjtő fivérek egyike) a német nyelv eredetét, rokonait kezdte komolyan kutatni. Ez a romantika kora volt, mikor a közérdeklődés a múlt (főleg a hősi múlt) felé fordult, múzeumok létesültek és régi eposzokat ástak elő a feledésből.

Grimm és követői észrevették, hogy a német és más nyelvek között rendszerszerű hangmegfelelések (nem feltétlenül egyezések, inkább rendszeresen ismétlődő különbségek) mutathatók ki. Feltételezték, hogy mindezek a nyelvek – indiai, szláv, latin, görög, germán – egy azonos régi nyelvből származnak, mint anyjuktól a lányok, abból váltak szét az évezredek során. Ezt az „anya”-nyelvet „indogermánnak” keresztelték el, mivel a lányai Indiától egészen Izlandig (a germán világ legszélsőbb pontjáig) megtalálhatók.

Szedjük össze példaképp a „d” hang megfelelőit a „tíz” és „fog” jelentésű szóban:

(2)

indogermán	*dekm	"dont-
szanszkrit	daia	dant-
perzsa	dah	dandár)
cigány (lovári)	desh	dand
orosz	désia-ti	-
görög	deka	odont-
latin	decem	dent-
angol	ten	tooth
holland	tien	tand
német	zehn	Zahntd)

Észrevehetjük, hogy míg a kérdéses nyelvek többségében „d” van, addig a germán nyelvekben ehelyett mást találunk: általában „t” hangot (angol, holland), míg a németben „c”-t (írva „z” betűvel). Ez annyi alapvető szóban ismétlődik (dva-two-zwei, do-to-zu), hogy nem lehet véletlen, és nyilván nem valamiféle kulturális vagy életszemléleti rokonság miatt van: ez színtiszta nyelvrokonság.

Mivel e nyelvcsalád legrégebbi nyelvemlékei az indiai szanszkrit nyelven maradtak fenn (Kr. e. 1200 körülről), s a régi eposzszervezők a saját népüket „árjáknak” nevezik, az egész nyelvcsaládot árja nyelveknek kezdték hívni. Innen vette később a német nacionalizmus, majd a fajelmélet azt a szóhasználatot, hogy a németek árják – amin persze egyre inkább csak annyit értettek, hogy „nem zsidók”.

A kifejezéssel való tragikus visszaélés miatt a nyelvészetben már nem használjuk az árja szót, és a nyelvcsaládot is 1945 óta „indogermán” helyett inkább „indoeurópai” néven emlegetjük.

Ám bármilyen rútul eltorzították is a 20. században mindezt, a tény igaz marad, hogy a németek (s általában a germánok) nem gyökeretlen barbárok, akik a semmiből bukkantak föl a népvándorláskor, hanem éppenséggel rokonai a legdicsőbb ókori népeknek: a latinok-

nak, görögöknek, indiaiaknak (no meg a cigánynak, de ezt akkor még nem tudták). Mindez a romantika korában nagy büszkeséget, önbizalmat adott a németeknek, mert a nyelvrokonságot azonosították a faji-biológiai rokonsággal.

Képzeltük a magyarok csalódottságát, amikor a nyelvtudomány – ugyan ezekkel a tudományos módszerekkel – a magyar nyelv esetében nem dicső rokonokat mutatott ki, hanem igencsak szerényeket: finneket, lappokat, vogulokat stb., vagyis ahogy durcásan mondták: halszagú rokonságot. Ráadásul a románok ugyanebben az időben tisztázták – helyesen –, hogy ortodox-pravoszláv kultúrájuk ellenére nyelvük a latinból származik s az olasznak, franciának közeli rokona, ezért kezdték fiaiknak Traian, Ovid neveket adni. A magyarok is szépet, nagyot akartak, ezért kezdték a magyar fiúkat ótörök-hun nevekre keresztelni: Attila, Szabolcs, Árpád, és nem finnekre, mint Váinö vagy Urho.

A Grimm-törvény

Nézzük meg közelebbről, hogyan bizonyította Grimm a németnek a más nyelvekkel való rokonságát. Állítsunk sorokba nem-germán (pl. görög) és germán (pl. angol) szavakat aszerint, hogy mi a kezdőhangjuk. Grimm háromféle kezdőhangot különböztetett meg: tenuis „p, t, k”; média „b, d, g”; aspirata „ph, th, kh”. (Ma úgy neveznénk: zöngétlen, zöngés, valamint egy harmadik csoport, melyet ma már külön választunk hehezett, ill. réshangokra.)

(3)

Szókezdő mássalhangzók

nem-germán (görög) és	germán (angol)
pod	foot (b?) — (p?)
pherö	bear ('visz')
treis	three
deka	ten
thesis	deed ('tett')
kardia	heart
genos	kin ('rokon')
kholé	gall ('epe')

Meglepő a szabályszerűség. A „t-d-th” sort példának véve, a görög tennisnek (t) angol aspirata (th), a görög médiának (d) angol tennis (t), a görög aspiratának (th) angol média (d) felel meg!

A németet egyelőre félretéve, a fentieket Grimm az alábbi ábrával illusztrálta. Azt mondta, hogy az ősi állapothoz képest a germán nyelvek valamikor Kr. e. 500 körül kiváltak a többi „árják” közül s egy hangeltolódást valósítottak meg. Ezt azóta is Grimm-törvény néven emlegetjük. Az alábbi ábrán az egyszerűség kedvéért csak a „t, th, d” hangokat mutatjuk, görög-angol megfelelésekben:

(4)

Az I. hangeltolódás (= a Grimm-törvény)

(Kr. e. 500 körül)

T > A (treis > three)

A > M (thesis > deed)

M > T (deka > ten)

Az eltolódás, mint látható, egy „saját farkába harapó kígyó”, ezért Grimm felállította az ún. körforgás-elméletet (németül Kreislauf): az eredeti indoeurópai nyelvből öröklött mássalhangzókat a germánok úgy változtatták meg, mint amikor valaki egy nagy kereket elforgat. A kerék minden pontja más hová került – de a kerék szerkezete, tartalma, a hármass felosztás változatlan maradt! (Mintha ma egy mosógép tárcsáját forgatnánk el.) Mivel a „kerék” kerületén a három kategória

(Aspirata, Media, Tenuis) kergeti egymást, a régebbi szakzsargonban ezt AMTA-szabálynak is nevezték.

(5)

Grimm teóriája;

Kreislauf = körforgás / [th]A / M[d]

No és a német?

Eddig a germán nyelvekből mindig az angolt néztük, mely – Grimm metaforájával – csak egyet fordított a keréken, míg a németek a Kr. u. 8. században megint fordítottak rajta egyet, ezzel kiváltak a többi germánok közül s megszületett a felnémet (Hochdeutsch) nyelv, melyből aztán kialakult a mai sztenderd német. Ezt az újabb, már csak a németre érvényes változást II. Hangeltolódásnak nevezte el. Ha visszanezünk az (1)-es táblázatra, látjuk, hogy például a szókezdő ősi „d” a germán nyelvben általában „t” lett (angol, holland, de ugyanígy a skandináv nyelvekben), ám a németben tovább tolódott „c” hanggá. Ezt illusztrálja a (6)-os táblázat.

(6)

II. hangeltolódás: felnémet (Hochdeutsch, Kr.u. 8. sz.)

görög	>	angol	>	német
treis		three		drei = T > A > M
deka		ten		zehn = M > T > A
thesis		deed		Tat = A > M > T

A németség tehát eggyel tovább vitte a megkezdett eltolódást, eggyel tovább csavarta a kereket. Ez tény. Ám Grimm és német kortársai mindebből azt a következtetést vonták le, hogy a németség a letéteményese, bátor végigvivője egy misztikus programnak, ennek a grandiózus körforgásnak.

Misztikus, hiszen önmagában nincs értelme vagy értéke annak, hogy egy szó milyen hanggal kezdődik, attól a német nyelv nem lett jobb, hogy ezt a kétszeres változtatást végrehajtotta; de íme (mondták), mégis egyedül a németben valósul meg, csapódik ki ez a titokzatos

ősi lendület. A németek eszerint az árja örökség igazi hordozói, a legigazibb árják. Ezért választottak a nemzetiszocialisták jelképül egy ősi indiai szimbólumot, a szvasztikát (ismertebb nevén horogkeresztet), mint ami az ő jogos örökségük.

Ráadásul az is növelte önbecsülésüket, hogy a germánság évszázadokig a Római Birodalmon kívül, barbár (= ősi, azaz romlatlan!) állapotban leledzett, mint a mesebeli királyfi, akit születésekor egyszerű pásztoremberekre bíznak s szüzi tudatlanságban nevelődik föl, míg egy napon egy madár megcsiripeli neki (mint a mondabeli Siegfriednek), hogy ő valójában királyfi, menjen és üljön fel jogos trónusára. Ezt a madarat esetünkben nyelvtudománynak hívták, mely – ismétlem – azt kétségtelenül bizonyította, hogy a német nyelv rokona a szanszkritnak, de ennél többet nem mondott, hiszen a nyelvészettől (és minden tudománytól) ezek a képzelgések idegenek.

Nyelvrokonság = rokonság?

A nyelvészet nem mondja, hogy akik rokon nyelveket beszélnek, azok biológiailag is rokonok. Nyelvet el lehet tanulni, át lehet venni másoktól. A Kárpát-medencében ma számtalan ember él, aki nem azt a nyelvet beszéli, amit az ősei – azaz elrománosodott, elmagyarosodott, elnémetesedett stb. Márai Sándor felmenői szintiszta szepességi németek voltak (s így biológiailag ő is), de élete során megtanult magyarul, s talán végül jobban tudta, mint német anyanyelvét. Ez nemcsak egyénnel fordulhat elő, hanem népcsoporttal is, azaz létezik nyelvcsere. Gondoljunk az amerikai feketékre: húsz milliós közösség, angol anyanyelvűek, ám mégsem rokonai a hollandoknak, dánoknak, németeknek, vagy az indiaiaknak.

Persze ha nincs más történeti adat, akkor jobb híján azt mondjuk, hogy akik rokon nyelvet beszélnek, azok nyilván valaha együtt éltek (bár elválásuk után elvileg átvehették valaki másnak a nyelvét). Ennek alapján szoktak olyat mondani, hogy „északi rokonaink, a finnek”, pedig csak nyelvrokonaink, a nyelvészet nem állítja, hogy a finn emberek rokonai volnának a mai magyar embereknek (és ilyet más tudomány se állít).

A nyelvtörténeti rokonítás azért érdekes, mert régebbre tud vissza nyúlni, mint a népek emlékezete, kultúrhagyományja. A honfoglaló magyarok már rég nem emlékeztek arra, hogy valaha egy nyelvet beszéltek a vogulokkal, osztjakkal, finnekkel (hiszen akkor már kb. 2000 éve elváltak egymástól); a magyar emlékezet csak a hun hagyományig, az ótörök kultúráig nyúlik vissza, amelyben a magyarság sok évszázadon át élt.

A nyelvészet – és csak az! – tudja bizonyítani, hogy a magyar nyelvet ennél régebről, az Urálból hozza magával a magyarság, még akkor is, ha erre már nem emlékszik (ahogyan a németiség sem emlékezett árja-indoeurópai nyelvi gyökereire). Ugyanakkor le kell szögezni: a nyelvrokonság bizonyítása csak annyit ér, mintha elkészíttetném a családfám, vagy DNS-mintát vetetnék őseim sírjából, s mondjuk kiderülne, hogy rokona vagyok Károli Gáspárnak. Most akkor erre legyek büszke? Jobb keresztény vagyok én ettől? Többet érek? Mond ez énrólam bármit?

Ugye értik: ebbe a csapdába esnek azok, akik a magyar nyelvet valami fényes régi nyelvből akarják levezetni – sumérből, etruszkból, hunból, vagy (mint azt Szabédi László izgalmasan, de sikertelenül próbálta bizonyítani) a latinból.

Szétfejlődés: hangváltozási szabályok („hangtörvények”)

Ha egy közösség szétvál, egy ideig ugyanazt a nyelvet beszél, ám a távolság miatt emezek is, amazok is lassan változtatnak a nyelven (ahogy a germánok az indoeurópai örökségen), s így előbb-utóbb önálló nyelvekké fejlődnek. Bámulatoson el tudnak az évszázadok alatt távolodni az eredeti nővérek, még akkor is, ha a változásokat lépésről-lépésre követni tudjuk. Így fordulhat elő, hogy a latin factum „tett” szóból - teljesen szabályos lépések eredményeként - a spanyolban hecho (ejtsd „écso”), a románban fapt lett; ezekben már egy fia hang sem egyezik. Ha nem ismernénk múltjukat, nehezen hinnénk el, hogy ez ugyanaz a szó! Ámde nézzünk néhány hasonló latin szót:

látni fogjuk, hogy a latin „kt” (írva „ct”) hangkapcsolattal mindig ugyanazt csinálják az egyes leánynyelvek.

(7)

A latin és leányai: az újlatin nyelvek

(szétválás: Kr. u. 500)

<i>latin</i>	<i>olasz</i>	<i>spanyol</i>	<i>portugál</i>	<i>francia</i>	<i>román</i>
<i>lacte</i>	<i>latte</i>	<i>leche</i>	<i>leite</i>	[le] <i>lait</i>	<i>lapte tej</i>
<i>noctem</i>	<i>notte</i>	<i>noche</i>	<i>noite</i>	[nüi] <i>nuit</i>	<i>noapte éj</i>
<i>factum</i>	<i>fatto</i>	<i>hecho</i>	<i>feito</i>	[fe] <i>fait</i>	<i>fapt tett</i>
<i>directum</i>	<i>diritto</i>	<i>derecho</i>	<i>direito</i>	[drua] <i>droit</i>	<i>drept jog</i>

Vagyis a szétfejlődés nagyfokú lehet, de nyomon követhető, ha kellő számú szót vizsgálunk meg. Ezen alapszik a finnugor (illetve tágabban uráli) nyelvrokonság bizonyítása is – ami nehezebb munka, mert a kérdéses nyelvek nem 1500 éve váltak szét, mint az újlatin nyelvek, hanem 4000 éve, és sokkal gyérebben vannak dokumentálva. Nézzük meg például, hogy a feltételezett finnugor szókezdő „k” hang hogyan él tovább a finnben, ill. magyarban:

(8)

Finn-magyar hangmegfelelés: az ősi szókezdő k- hang sorsa

(szétválás: Kr. e. 2000)

<i>finn</i>	<i>magyar</i>
<i>kivi</i>	<i>kő</i>
<i>keri</i>	<i>kéreg</i>
<i>kási</i>	<i>kéz</i>
<i>kala</i>	<i>hal</i>
<i>kuu</i>	<i>hó</i>
<i>kusi</i>	<i>húgy</i>
<i>kump-</i>	<i>hab</i>
<i>kota</i>	<i>ház</i>

Mint látjuk, a finnben máig megőrződött a „k”. A magyarban csak akkor, ha utána ún. magas magánhangzó áll (kő, kéreg, kéz), de ha mély, akkor „h” lett belőle (hal, hó, húgy stb.). Ez rokonsági bizonyí-

ték; és ilyenből sok van a finnugor nyelvek között. Nem az kell tehát, hogy a mai szóalakok hasonlítsanak (lásd hecho = lapt), hanem hogy szisztematikusak legyenek az eltérések. A magyar-finn rokonságot nem az bizonyítja, hogy a kultúra finnül kulttuuri, a szauna finnül sauna, mert ezek kölcsönszavak, amiket a nyelvek egymástól vesznek át, rokoni kapcsolataiktól függetlenül.

A 19. század végéig csak finnugor nyelvcsaládról beszéltek a nyelvészek, mert további rokonokat nem ismertek. Azóta kellően feltárták a Szibériában beszélt szamojéd nyelveket (pl. nyenyec), melyek szintén rokonok, s így most már uráli nyelvcsaládról beszélünk.

(9)

Az uráli nyelvcsalád

Kr.e. 3000-ig

uráli

Kr.e. 2000-ig

szamojéd

finnugor

Kr.e. 1000-ig

finn ág

ugor ág

ma

szamojéd

finn, észt, lapp...

obi-ugor: vogul, osztják

magyar

Egy nehezebb finnugor példa

A finnugor nyelv (mint a 9-es ábra mutatja) kb. 1000 évig egységes volt, aztán szétvált finnre és ugorra. Nézzünk meg, mi történt a finnugor szókezdő „sz” hanggal (a szakmában ezt „*s”-szel jelöljük; a kérdéses korban még nem volt írásbeliség). Egy finn nyelvet adunk példaként (magát a finnt), és két ugor nyelvet (a vogult és a magyart). S bár csak egy tucatnyi szó mutatja a „sz”-„t”-semmi megfelelést, a

példák meggyőzőek, főleg mert olyan szavakban vannak, amelyek az akkori életben is szerepelhettek.

Finn-ugor hangmegfelelés: a szókezdő s- hang sorsa (ugor szétválás Kr.e. 1000)

<i>finn</i>	<i>vogul</i>	<i>magyar</i>	<i>rekonstr. finnugor</i>
suoni	tan	ín	*söne
syli	tal	öl (fh.)	*sile
sula	tol-	ol-(va-d)	*sula
sappe	táp	epe	*sappa
syksy	tüks	ősz 'évszak'	*sükse
syö-da	tT	e-(sz-ik)	*sefie
—	tü	ő	*sö
—	tár	ér 'véredény'	*sare
—	tulj	ujj (testrész)	*suöje
saynás	—	őn (halfaj)	*sapna
saa 'időjárás'	—	ég (fh.)	*sarje

Vagyis a finnugor szókezdő „sz” hang a finnben megmaradt, a vogulban „t” lett, a magyarban eltűnt. Ez igazán nem nagyobb változás (évezredek alatt!), mint az újlatin nyelvek fent ábrázolt eltérései.

Aljas indokból?

Hallottam (sőt olvastam) olyat, hogy a finnugor rokonságot aljas indokból „kényszerítették rá” a magyarokra, méghozzá a Habsburgok. Ez a kalandos nézet nem kevesebbet állít, mint hogy a fenti elemzéseket elvégző - a kor legjobb színvonalán álló - tudósok; Buzdanz, Himfalvy, Reguly és társaik fizetett ügynökök lettek volna.

Ezt én nevetségesnek tartom, de a tévedés igazából nem itt van. Aki ugyanis ilyesmit állít, az nem érti, hogy a nyelvészet szaktudomány, melynek bizonyításai attól függetlenül érvényesek, hogy kidolgozójuk milyen erkölcsi alapon állt. Ha például Galilei török ügynök volt, és a gravitációt az Oszmán Birodalom sugallatára dolgozta ki, hogy gyengítse a pápaság hatalmát, tételei akkor is igazak, kísérletei bármikor megismételhetők és újra bizonyíthatók.

Nincs ez másképp a nyelvészettel sem: kenjenek bármilyen sarat ezekre a kiváló férfiakra, ez nem érinti a fent bemutatott (és még sok-sok hasonló) levezetés, bizonyítás érvényességét.

Ha valóban a Habsburgok rendelték, akkor nagy szolgálatot tettek az emberi tudománynak, a tisztánlátásnak, a nyelvtörténetnek.

Összefoglalás

A magyar nyelv biztosan finnugor-uráli eredetű, ennél jobb magyarázattal még senki sem állt elő. Ám ebből nem következik semmi a magyarság mai (és múltbeli) megítélésére, tetteire, értékére vonatkozóan, ahogy a vörös haj sem jellemzi viselőjének emberi értékeit. Azt be kell látnunk, hogy a minket körülvevő nyelveknek – a cigányt is beleértve! – „elegánsabb” (ha tetszik, dicsőbb) felmenőik vannak. És akkor mi van? Napóleonnak kik voltak a felmenői? És Petőfinek? Szerény örökségből felemelkedni – ez az igazán nemes dolog!

Ajánlott olvasmányok

Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza (1966)

É. Kiss Katalin: Anyanyelvünk állapotáról (2004)

Hegedűs József: Hiedelem és valóság: külföldi és hazai nézetek a magyar nyelv rokonságáról (2003)

Honti László (szerk.): A nyelvrokonságról: a török, sumer stb. áfium ellen való orvosság (2010)

Kiefer Ferenc (szerk.): Magyar nyelv (2006)

Sándor Klára: Nyelvrokonság és hun hagyomány: rénszarvas vagy csodaszarvas? (2011)

** Előadásként elhangzott az Európai Protestáns Magyar Szabadegyetem konferenciáján Liebfrauenbergben (Franciaország), 2013. május 7-én.*